

DELIMITAREA CONTRACTULUI DE MANDAT COMERCIAL DE CONTRACTUL DE MANDAT CIVIL, ÎN SPECIAL, ŞI DE ALTE CONTRACTE, ÎN GENERAL

Alexandru CUZNEŢOV,
doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)
Margareta MUSTEA,
magistru în economie

REZUMAT

Importanţa distincţiei dintre contractul de mandat civil şi contractul de mandat comercial se remarcă, mai ales, în cazul în care natura mandatului este civilă pentru mandatar, dar comercială pentru mandant.

Cuvinte-cheie: activitate de întreprinzător, contractul comercial, contractul de mandat comercial, mandat comercial.

SUMMARY

The importance of the distinction between civilian and contract term, the contract commercial mandate stands out, especially if the nature of the mandate is civil attorney, but trade for the principal.

Keywords: business activity, commercial contract, contract commercial mandate, commercial mandate.

Contractul de mandat comercial nu trebuie confundat cu alte contracte, cu care se aseamănă. Delimitarea de alte contracte se impune pentru a stabili regimul juridic aplicabil raporturilor dintre părţi[1].

Analizând în plan comparat *contractul de mandat comercial* şi *contractul de mandat civil*, putem evidenţia o serie de trăsături distincte ale acestora.

***O** primă distincţie* o regăsim în obiectul contractului de mandat comercial. Obiectul contractului de mandat comercial este diferit, întrucât la mandatul civil el cuprinde acte juridice de natură civilă, în timp ce mandatul comercial tratează acte juridice ce trebuie să fie fapte de comerţ pentru mandant[2]. Prin urmare, menţionăm că, în timp ce mandatul civil are ca obiect încheierea actelor juridice civile, mandatul comercial are ca obiect încheierea actelor juridice care constituie fapte de comerţ pentru mandant[3].

Deci, pentru determinarea naturii mandatului, trebuie să avem în vedere natura juridică a actelor pe care urmează să le încheie *mandatarul* cu *terţul*. Mandatul va fi comercial numai dacă aceste acte juridice sunt comerciale. Mai mult decât atât, legea cere ca aceste acte juridice să fie acte de comerţ pentru mandant, în numele şi pe seama căruia se încheie actele respective. În consecinţă, mandatul nu va fi comercial, dacă actele juridice pe care le încheie mandatarul cu terţul sunt acte de comerţ numai pentru terţ[4].

Prin urmare, importanţa distincţiei dintre contractul de mandat civil şi contractul de mandat comercial se remarcă, mai ales, în cazul în care natura mandatului este civilă pentru mandatar, dar comercială pentru mandant. Astfel, dacă actele ce formează obiectul mandatului sunt comerciale numai pentru cel care contractează cu mandatarul, dar nu şi pentru mandant, mandatul va fi civil. În cazul în care actele sunt comerciale pentru mandant, mandatul va fi considerat comercial[5].

O altă delimitare esenţială a mandatului comercial de mandatul civil rezidă în caracterul oneros al acestuia. Prin urmare, pe când mandatul civil este prezumat a fi gratuit, mandatul comercial este prezumat a fi oneros. Acest caracter se deduce din faptul că afacerile comerciale încredinţate mandatarului nu sunt nici ele gratuite[6].

Mandatul fiind plătit, în cazul contractului de mandat comercial, mandatarul este răspunzător atât pentru dol, cât şi pentru culpa comisă în executarea mandatului. Totodată, este important să menţionăm că chiar dacă părţile nu au prevăzut expres în contract plata unei remuneraţii, mandantul datorează remuneraţia, deoarece „mandatul comercial nu se prezumă a fi gratuit”. Prin urmare, în absenţa unei stipulaţii contractuale, remuneraţia va fi stabilită de către instanţa de judecată[7].

Răspunderea mandatarului este agravată în cazul mandatului comercial, aceasta fiind o consecinţă a faptului că mandatarul este plătit pentru modul în care a tratat afacerile comerciale pe seama şi socoteala mandantului[8].

Pornind de la cele expuse, luând în consideraţie faptul că mandatul comercial se prezumă a fi oneros, iar mandatul civil se prezumă a fi gratuit, se impune concluzia că mandatarul comercial, fiind plătit pentru serviciile sale, trebuie să răspundă pentru culpa *levis in abstracto,* diligenţa pe care ar fi trebuit s-o manifeste apreciindu-se în raport cu aceea a unui bun comerciant, spre deosebire de mandatarul civil, căruia, lucrând gratuit, nu i se poate pretinde o mai mare grijă decât în propriile afaceri, şi care va răspunde numai pentru culpa *levis in concreto*[9].

Vorbind despre puterea mandatarului, menţionăm că limitele puterilor mandatarului, în cazul mandatului comercial, nu sunt atât de stricte ca în cazul mandatului civil. Mandatarului îi este permisă o mai mare libertate în acţiune şi celeritate a deciziilor, datorită situaţiei schimbătoare a pieţei[10]. Mandatarul poate angaja pe mandant chiar peste prevederile mandatului primit, dacă aceasta duce la îndeplinirea în bune condiţii a afacerii încredinţate.

În cazul mandatului civil, împuternicirea trebuie să precizeze riguros puterile mandatarului, fie generale, fie speciale, mandatarul neputând face nimic altceva decât ceea ce este prevăzut în contract.

Mandatul comercial, ca şi mandatul civil, poate fi general, adică pentru toate afacerile mandantului, sau special, pentru o anumită afacere a acestuia, dar limitele puterilor mandatarului în cazul mandatului comercial, nu sunt tot atât de stricte ca în cazul mandatului civil. Într-adevăr, mandatul comercial conferă mandatarului o mai mare libertate de acţiune şi independenţă, reclamate de exigentele activităţii comerciale.

În privinţa reprezentării în cadrul acestor două contracte, menţionăm că reprezentarea nu este de esenţa mandatului comercial. Există şi mandat comercial fără reprezentare, situaţie în care mandatarul doar transmite ofertele şi comenzile primite. Mandatul civil implică însă, în mod obişnuit, reprezentarea. Mandatarul încheie acte juridice cu terţul în numele şi pe seama mandantului. Dar reprezentarea, de asemenea, nu este de esenţa, ci numai de natura mandatului civil.

Astfel, dacă mandatul civil este un mandat cu reprezentare, mandatul comercial poate fi atât cu reprezentare, cât şi fără reprezentare. O formă tipică a mandatului comercial fără reprezentare este contractul de comision[11].

Prin urmare, mandatarul comercial, care acţionează cu reprezentare, încheie acte juridice cu terţii în numele şi pe seama mandantului, pe când mandatarul fără reprezentare încheie acte juridice în nume propriu, dar pe seama mandantului[12].

Este important să menţionăm şi faptul că în cazul mandatului comercial, spre deosebire de cel civil, mandatarul beneficiază de garanţii speciale, inclusiv dreptul de retenţie asupra bunului mandantului primit de la terţi, pentru a-şi asigura retribuţia. Prin acest privilegiu, se garantează mandatarului plata sumelor de bani pe care i le datorează mandantul, ca retribuţie, cheltuieli cu îndeplinirea mandatului şi despăgubiri[13].

De asemenea, spre deosebire de mandatul civil care poate fi legal, convenţional sau judiciar, mandatul comercial este doar convenţional, adică ia naştere în baza unei convenţii încheiate între părţi[14].

Vorbind despre delimitarea contractului de mandat comercial de alte contracte decât cel de mandat civil, este important să menţionăm elementele esenţiale în baza cărora delimităm contractul de mandat comercial de contractul de muncă, contractul de agent şi contractul de administrare.

Există uneori tendinţa, mai ales în activitatea practică, de a pune semnul egalităţii între contractul de mandat şi contractul de muncă. Vom încerca însă să arătăm că între cele două contracte trebuie să se facă o delimitare strictă.

Astfel, contractul de mandat comercial are ca obiect obligaţia mandatarului de a îndeplini acte cu conţinut juridic, ce constituie fapte de comerţ pentru mandant, în numele şi pe seama acestuia, ceea ce implică ideea de reprezentare, cu opozabilitatea tuturor actelor făcute de acesta în limitele puterilor primite. În schimb, în contractul de muncă, salariatul nu face acte juridice, ci numai materiale, ceea ce exclude noţiunea de reprezentare. Totodată, mandatarul îşi păstrează libertatea de acţiune faţă de mandant în conducerea afacerii cu care a fost însărcinat, spre deosebire de salariat, care se află în raporturi de subordonare faţă de cel care l-a angajat.

Această distincţie este greu de făcut însă în viaţa practică unde situaţiile sunt mai puţin tranşante, o activitate antrenând un amestec de acte juridice şi de acte materiale. De aceea, în interpretarea naturii exacte a contractului, trebuie să ne ataşăm mai puţin calificării pe care părţile au dat-o convenţiei lor, şi mai mult drepturilor şi obligaţiilor pe care aceasta le defineşte[15].

O altă distincţie între aceste două contracte o regăsim în faptul că încheierea, rezilierea şi revocabilitatea contractului de mandat comercial este guvernată de regulile dreptului civil, ale dreptului comercial şi cele reieşite din contractul intervenit între părţi, iar în cazul contractului de muncă, acestea sunt guvernate de regulile Codului muncii, ale legislaţiei speciale în materie şi de cele ale contractului colectiv de muncă.

Potrivit celor expuse şi din literatura de specialitate ce conţine referiri în acest sens, menţionăm că principala deosebire dintre contractul de mandat comercial şi cel de muncă se referă la natura actelor încheiate. Astfel, mandatarul încheie acte juridice în numele şi pe seama mandantului, iar salariatul îndeplineşte acte materiale care exclud reprezentarea, el fiind subordonat patronului[16].

Delimitând contractul de mandat comercial de contractul de agent, evidenţiem faptul că contractul de agent se încheie între o persoană – numită *reprezentant*, şi o altă persoană numită *reprezentat*, sau *agent* – şi în temeiul căruia acesta din urmă îşi asumă obligaţia ca în schimbul unui comision, să trateze afaceri comerciale în numele şi pe seama celui dintâi.

Contractul de agent se deosebeşte de alte contracte de intermediere, inclusiv de contractul de mandat comercial, prin două trăsături specifice, şi anume: comportă stabilirea unei relaţii de reprezentare între reprezentat şi reprezentant pe o durată mai îndelungată şi conţine în cuprinsul său clauza de exclusivitate teritorială.

Conform unor surse, un mandat comercial îl reprezintă şi contractul de agent. Acest contract se încheie între un comerciant (reprezentat) şi agent (reprezentant), prin care agentul se obligă, în schimbul unei remuneraţii, să trateze afaceri comerciale pentru comerciant. Prin contract, agentul se poate obliga să încheie acte juridice în numele şi pe seama reprezentatului, ori numai să procure oferte pe care reprezentatul le va finaliza potrivit intereselor sale[17].

Agentul este un comerciant, iar remuneraţia se stabileşte în funcţie de cifra de afaceri realizată în contul reprezentatului[18].

Vorbind despre contractul de administrare şi contractul de mandat comercial, menţionăm că, în literatura de specialitate, natura juridică a raporturilor dintre administrator şi societatea comercială este pe larg discutată generând mari controverse.

Astfel, menționăm două teorii care au marcat evoluția istorică a raportului dintre societate și administrator[19]:

1. Teoria mandatului, în viziunea căreia administratorul este un mandatar al societății.

2. Teoria organicistă, conform căreia administratorul nu este doar un simplu împuternicit, ci are un statut mai complex, de organ care asigură exprimarea voinței colective a asociaților.

În evoluția istorică a atitudinilor științifice, în stabilirea naturii juridice a raporturilor dintre societatea comercială și administratorii săi, teoreticienii dreptului comercial pot fi grupați în funcție de trei concepții, și anume[20]:

1. Concepția clasică, care se bazează pe „teoria mandatului" care a dominat doctrina și jurisprudența europeană în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

2. Concepția modernă, care se bazează pe „teoria organicistă" care în prezent domină doctrina occidentală.

3. Concepția actuală, care are la bază principiul unificării regimului juridic al administratorilor din oricare formă juridică de societate comercială.

Potrivit concepției clasice, raporturile dintre administrator și societate au izvorât dintr-un contract de mandat de drept comun[21].

Conform concepției moderne, ideea de mandat este absorbită de ideea mai largă a reprezentării[22]. În consecință, raportul dintre administrator și societate nu ar mai fi un mandat, pur și simplu, ci un mandat cu conținut legal, asemănător celui al tutorelui.

În perioada actuală, delimitând contractul de mandat comercial de contractul de administrare, menționăm că administratorul are prerogative diferite de cele ale mandatarului, având posibilitatea pe lângă încheierea de acte comerciale, să îndeplinească și alte atribuții specifice[23].

Prin urmare, menționăm, în primul rând, că administratorul are ca atribuții conservarea și administrarea unor bunuri, uneori chiar în obținerea unui profit, în timp ce mandatarul poate avea o varietate mai largă de atribuții. Practic, mandatarul poate încheia orice fel de acte în numele mandantului, cu excepția celor care au caracter strict personal, cum ar fi: căsătoria, divorțul, întocmirea testamentului etc., vorbind de contractul de mandat comercial, specificăm că actele încheiate trebuie să fie comerciale.

O altă deosebire dintre aceste două contracte rezidă în faptul că mandatul comercial se încheie ca urmare a convenției dintre părți, în timp ce administrarea se poate încheia și prin intermediul unui legat acceptat de administrator.

Din punctul de vedere al asemănărilor, menționăm că prin intermediul ambelor instituții, persoana însărcinată cu mandatul sau cu administrarea are posibilitatea de a încheia acte de dispoziție. De asemenea, ambele contracte au caracter strict personal, personalitatea mandantului sau a administratorului având o importanță deosebită în exercitarea lor.

În cazul mandatului, ca și în cazul administrării, acțiunile persoanei împuternicite se răsfrâng direct asupra mandantului, în sensul că între acesta din urmă și terț se stabilesc raporturi juridice ca rezultat al actelor juridice încheiate de persoana împuternicită. Mandatarul, acționând în numele și pe seama mandantului, nu răspunde pentru aceste raporturi juridice, cu excepția cazului în care mandatarul a depășit limitele împuternicirii și mandatul nu a fost ratificat. De asemenea, actele juridice încheiate cu depășirea limitelor împuternicirii și neratificate nu vor obliga pe mandant, decât, eventual, în cadrul unor obligații extracontractuale (de exemplu, gestiunea de afaceri)[24].

Analizând în plan comparat cu alte contracte, contractul de mandat comercial, concluzionăm că acesta constituie o instituție distinctă a dreptului civil, ce necesită o reglementare aparte în cadrul sistemului de drept al Republicii Moldova.

În prezent, legislația în vigoare nu conține norme speciale care s-ar referi doar la mandatul comercial, acesta fiind reglementat prin prisma mandatului civil, în baza cap. XIII al Codului civil al Republicii Moldova.

Având în vedere faptul că mandatul comercial are un obiect diferit de cel al mandatului civil, are caracteristici distincte și individuale, merită un loc aparte în sistemul de drept.

Note:

[1] I. Motica Radu, Moțiu Florin, *Contracte civile speciale, Teorie și practică judiciară,* Lumina Lex, București, 2000, p. 216.

[2] Schiau Ioan, *Curs de drept comercial,* Rosetti, 2004, p. 289.

[3] Popescu Marin, *Drept comercial,* Editura Fundației „România de Mâine", Bucureşti, 2004, p.192.

[4] Stanciu D. Cărpenaru, *Drept comercial român,* ed. a III-a, revizuită, All Beck, Bucureşti, 2000, p. 427.

[5] Radu I. Motica, Vasile Popa, *Drept comercial român şi drept bancar,* Editura Lumina Lex, Bucureşti, 1999, p. 322.

[6] Roşu C., *Contracte de mandat şi efectele lor în dreptul civil şi comercial,* Lumina Lex, Bucureşti, 2003, p. 181.

[7] Cristea Silvia, Stoica Camelia, *Drept comercial,* Lumina Lex, Bucureşti, 2000, p. 176.

[8] I. Motica Radu, Popa Vasile, *op.cit.,* p. 322.

[9] Ibidem, p. 322.

[10] Ibidem, p. 323.

[11] Carpenaru Stanciu D., *op.cit.,* p. 428.

[12] Ioan Schiau, *op.cit.,* p. 290.

[13] Vonica Romul Petru, *Drept comercial: Partea generală,* Lumina Lex, Bucureşti, 2000, p. 908.

[14] Acostioaei Constantin, *Elemente de drept pentru economişti,* p. 231.

[15] Popa Nistorescu Cristina, *Reprezentarea şi mandatul în drept privat,* p. 172.

[16] Cristea Silvia, Stoica Camelia, *Drept comercial,* Lumina Lex, Bucureşti, 2002, p. 176.

[17] Cărpenaru Stanciu D., *op.cit.,* p. 429.

[18] Belu Magdo Mona-Lisa, *op. cit.,* p. 129-130.

[19] Țuca Fl., *Revocarea administratorului societății comerciale,* în *R.D.C.* nr. 6/1999, p. 89.

[20] Cristina Popa Nistorescu, *op.cit.,* p. 174.

[21] St. D. Cărpenaru, *op.cit.,* p. 215.

[22] *Ibidem,* p. 216.

[23] Cristea Silvia, Stoica Camelia, *op.cit.,* p. 177.

[24] Stanciulescu L., *Drept civil, Contracte şi succesiuni,* Hamangiu, Bucureşti, 2008, p. 225.